

HAASTAVIEN KASVATUSTILANTEIDEN HELPOTTAMINEN TUKIKUVIEN AVULLA

Ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyö

Sosionomi (AMK)

Syksy 2023

Laura Kaartinen

Sosionomi (AMK)

Tekijä Laura Kaartinen

Työn nimi Haastavien kasvatustilanteiden helpottaminen tukikuvien avulla

Ohjaaja Mikko Romppanen

Tiivistelmä

Vuosi 2023

Opinnäytetyön tarkoituksena oli kuvittaa materiaalia lapsiperhepalvelun ja varhaiskasvatuksen käyttöön. Opinnäytetyön tilaajana toimi Hämeenlinnan kaupungin lapsiperhepalvelu Arjen Kesyttäjät. Arjen Kesyttäjät on matalan kynnyksen lapsiperhepalvelu, joka tarjoaa tukea ja ohjausta lapsiperheiden arjen haasteisiin. Kuvitusten tavoitteena oli helpottaa arjessa esiintyviä haastavia kasvatustilanteita. Opinnäytetyö oli luonteeltaan toiminnallinen.

Opinnäytetyön teoriaosuudessa määriteltiin haastavat kasvatustilanteet ja inklusiivinen varhaiskasvatus. Lasten sosiaalisemotionaalisia tuen tarpeita ja itsesäätelyn vaikeuksia tarkasteltiin suhteessa haastaviin kasvatustilanteisiin. Teoriaosuudessa tarkasteltiin lisäksi visuaalisen tuen merkitystä inklusiivisessa varhaiskasvatusympäristössä.

Kuvitukset koostuivat vaatetuskuviista, toiminnallisista kuvista, rauhoituskuviista, sekä tunnekorteista. Kuvitusten tavoitteena oli olla selkeitä ja konkreettisia. Vaatetuskuvat auttavat lasta pukemistilanteissa toimimisessa. Toiminnalliset kuvat tehostavat toiminnanohjausta. Rauhoituskuvien tarkoituksena oli esitellä aggressiiville vaihtoehtoisia rauhoituskeinoja voimakkaiden tunnepurkausten aikana-, sekä kehittää lapsen itsesäätelytaitoja. Tunnekorttien tarkoituksena oli kehittää lapsen tunne- ja kaveritaitoja.

Kuvitukset toteutettiin virtuaalisella piirrosohjelmalla (ProCreate) ja sen käyttöön soveltuvalla kynällä (Apple Pen). Kuvat suunniteltiin yhdessä tilaajan kanssa, ja ne pohjautuivat Arjen Kesyttäjien ja heidän asiakkaidensa toiveisiin. Valmis materiaali täytti opinnäytetyölle asetetut tavoitteet kuvitusten ollessa käytännönläheisiä ja lapsilähtöisiä.

Avainsanat Visuaalinen tuki, haastavat kasvatustilanteet, inklusiivinen varhaiskasvatus, tunne- ja kaveritaidot

Sivut 12 sivua ja liitteitä 15 sivua

The purpose of this bachelor's thesis was to illustrate material for family services and early childhood education. The thesis was commissioned by family services Arjen Kesyttäjät of the city of Hämeenlinna. Arjen Kesyttäjät is a low-threshold family service, which provides support and counseling in everyday challenges of families. The aim of the illustrations was to make challenging educational situations easier. This bachelor's thesis was practice-based.

The theoretical framework defines the concepts: challenging educational situations and inclusion in early childhood education. Children's socioemotional needs of support and self-regulation difficulties were reviewed in relation to the challenging educational situations. In the theoretical framework visual support was also reviewed in relation to inclusive early childhood education environment.

The illustrations include images related to clothing, daily activities, emotions, and calming down. The aim of the illustrations was to be clear and concrete. The clothing images help children when getting dressed. The images on daily routines facilitate the guidance of everyday activities. The aim of the images for calming down was to introduce alternative methods for relieving aggression during intense outbursts and to improve child's self-regulation skills. The aim of the emotion cards was to improve child's emotion and social skills.

The illustrations were made with a virtual drawing software (ProCreate) and with a pen suitable for the software (Apple Pen). Images were designed in cooperation with the thesis commissioner, and they were based on expectations of Arjen Kesyttäjät and their clients. The complete material fulfilled the goals for the thesis by being practical and child oriented.

Keywords Visual support, challenging educational situations, inclusion in early childhood education, social and emotional skills

Pages 12 pages and appendices 15 pages

Sisällys

1 Johdanto.....	1
2 Työelämäkumppanuus ja yhteistyön kuvaus.....	2
3 Opinnäytetyön teoreettinen tausta	3
3.1 Varhaiskasvatuksen arvoperusta	3
3.2 Haastavat kasvatustilanteet	4
3.3 Inklusiivinen varhaiskasvatus.....	5
4 Kehittämistyön tavoite ja tarkoitus.....	6
4.1 Tietoperustan ja kehittämistyön yhteys	6
4.2 Valmiin kuvitusmateriaalin tavoitteet	7
5 Kuvitusmateriaalin suunnittelu, toteutus ja kuvaaminen	8
5.1 Suunnittelu.....	8
5.2 Toteutus ja valmiiden kuvitusten kuvaus	9
6 Pohdinta	10
Lähteet	13

Liite 1.	Vaatetus kuvat
Liite 2.	Toiminnallinen kissa, aamu- ja iltatoimet
Liite 3.	Uloslähtö ja sisälle meno
Liite 4.	Rauhoittumiskuvat
Liite 5.	Tunnekortit

1 Johdanto

Haastavat kasvatustilanteet ovat arkipäivää varhaiskasvatuksessa (Ahonen, 2017, s. 71). Idea opinnäytetyöhön syntyi näiden tilanteiden pohjalta, kohdentuen lapsille tarjottavaan visuaaliseen tukeen. Toiminnallinen opinnäytetyö toteutettiin yhteistyössä Hämeenlinnan kaupungin ja Kanta-Hämeen hyvinvointialueen lapsiperhepalvelu Arjen kesyttäjien kanssa. Opinnäytetyön toiminnallisena osana kuvitin materiaalia heidän käyttöönsä. Tavoitteena oli tuottaa arjen helpotukseen sopivia tukikuvia, joita voi hyödyntää myös varhaiskasvatuksessa ja joista lapset hyötyvät sanallisen ohjauksen lisäksi.

Opinnäytetyön raportti käsittelee laajemmin tukikuvien käytön hyötyjä varhaiskasvatuksen arjessa. Visuaalinen tuki kytkeytyy vahvasti inklusiiviseen varhaiskasvatukseen, jossa pyritään vastaamaan jokaisen lapsen tuen tarpeisiin lapsilähtöisellä tavalla.

(Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, 2022, s. 31) Toiminnallisen osuuden valmiita kuvituksia pystyy hyödyntämään niin varhaiskasvatuksessa kuin Arjen kesyttäjien materiaaleina. Tukikuvia voi hyödyntää hyvin monipuolisesti tutun struktuurin tukena, jolloin kuvat konkreettisesti auttavat lasta hahmottamaan päivän kulkua ja tilanteissa toimimista. Lisäksi yhtenä esimerkkinä kuvitin tunnetaitokortteja, joiden avulla voidaan toteuttaa tunnekasvatusta ja kehittää kaveritaitoja.

Arjen kesyttäjien yhteyshenkilöiden kanssa on sovittu, että he saavat jakaa valmiita materiaaleja asiakkailleen ja Kanta-Hämeen varhaiskasvatusyksiköihin. Materiaali kuvitettiin digitaalisesti helposti tulostettavaan ja jaettavaan muotoon. Omakohtainen havainnointi visuaalisen tuen käytöstä varhaiskasvatusyksikössä motivoi tarkastelemaan lisää tämän tukimuodon käyttöä. Visuaalinen tuen hyötyjä ei mielestäni huomioida varhaiskasvatuksessa vielä tarpeeksi. Opinnäytetyöni raportissa pyritään tuomaan monipuolisesti esiin kuvien käytön hyötyjä. Kehittämistyön valmiit kuvitukset ovat käytännönläheisiä ja lapsilähtöisesti suunniteltuja. Koko toiminnallisen osuuden prosessin suunnittelu perustuu tilaajan toiveisiin ja tarpeisiin, ja tavoitteena oli luoda heti käyttövalmista materiaalia.

2 Työelämäkumppanuus ja yhteistyön kuvaus

Opinnäytetyön tilaajana toimi Hämeenlinnan kaupungin ja Kanta-Hämeen hyvinvointialueella toimiva matalan kynnyksen lapsiperhepalvelu Arjen kesyttäjät. Arjen kesyttäjien tarjoama tuki kohdistuu erityisesti arjen haasteisiin lapsiperheiden kotona. Lapsella voi olla esimerkiksi hankaluuksia toiminnanohjauksessa aamu- ja iltatoimien, tai päiväkotiin lähdön osalta, johon vanhemmat saavat konkreettista ja käytännönläheistä tukea, usein kotiin vietävänä visuaalisena tukimateriaalina. Arjen Kesyttäjillä on oma vastaanotto, ja asiakkaat voivat hakea keskusteluaikaa sähköisesti. Arjen Kesyttäjät tekee yhteistyötä myös varhaiskasvatuksen kanssa jakamalla materiaalia varhaiskasvatusyksiköihin. Arjen Kesyttäjien yhteyshenkilöiden kanssa keskusteltiin heidän omista toiveistaan kuvitusten osalta, sekä kesyttämön asiakkaiden kertomista kehitysehdotuksista. Arjen kesyttämön tavoitteena on tarjota asiakkaille konkreettista ja käytännönläheistä tukea, joten myös kuvituksen tuli täyttää nämä kriteerit.

Yhteistyön lähtökohtana oli selvä tavoite ja tarve. Kehittämistyön tavoitteena oli luoda asiakkaiden tarpeisiin vastaavaa kuvitusmateriaalia, jota on helppo hyödyntää arjen haasteissa. Kantavia kehittämistyön teemoja olivat lapsilähtöisyys, helppokäyttöisyys, sekä käytännönläheisyys. Toiminnallisesta osuudesta tuli työelämälähtöinen ja ratkaisukeskeinen. Materiaali on helposti käytettävässä ja jaettavassa muodossa, mikä palvelee Arjen kesyttäjien tarpeita. Tilaajan ja heidän asiakkaidensa toiveet pyrittiin huomioimaan koko toteutuksen ajan.

Kehittämistyön lähtökohdat ja valmis materiaali nivoutuvat varhaiskasvatukseen, jossa haastavat kasvatustilanteet ovat osa lasten ja varhaiskasvattajien arkea. Valmiin materiaalin tavoitteena on sopia käytettäväksi sekä lapsiperhepalveluun että varhaiskasvatukseen, sillä kuvat ovat hyvin lapsilähtöisiä ja käytännöllisiä. On sovittu, että Arjen kesyttäjät saavat jakaa materiaalia kesyttämön asiakkaiden lisäksi myös Kanta-Hämeen varhaiskasvatusyksiköihin. Tekijänoikeudet kuvitusmateriaaleista luovutetaan tilaajalle opinnäytetyön valmistuttua tekijänoikeusluovutussopimuksella. Kehittämistyöstä ei saada rahallista palkkiota.

3 Oppinnäytetyön teoreettinen tausta

Haastavat kasvatustilanteet ovat tyypillisesti varhaiskasvattajia eniten arjessa kuormittavia tilanteita. Erityisen haasteellisiksi tilanteiksi koetaan lapsen voimakkaat tunteenpurkaukset. (Pihlaja & Viitaja, 2022, Emotionaalinen kehitys ja oppiminen-luku) Tunteenpurkausten taustalla ovat usein lapsen vielä kehittymättömät itsesäätelytaidot ja hankaluus ilmaista itseään verbaalisesti (Ahonen, 2017, s. 52). Yleisesti kaikkia ryhmän lapsia auttaa arjen tuttu struktuuri, jossa olisi tärkeää hyödyntää visuaalisuutta. Hyvä esimerkki tästä on aamupiiritaulu, josta lapsi näkee selkeästi päivän ohjelman kuvitettuna. Lapsen on helpompi mukautua tilanteisiin ja säädellä käyttäytymistään, kun hän tietää mitä seuraavaksi tapahtuu. (Ahonen, 2017, s. 196)

Visuaalisen tuen avulla lapsi pystyy ilmaisemaan itseään kielen kehityksen ollessa vielä puutteellista. Tukikuvat ovat tärkeässä osassa myös kielen oppimisessa ja osallisuuden parantamisessa lapsiryhmän sisällä. (Ahonen, 2017, s. 162) Visuaalisen tuen tarjoaminen on tärkeä tukimuoto, sillä siitä hyötyvät kaikki lapset. Osallisuus ja yhdenvertaisuus ovat tärkeitä arvoja varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvattajien tehtävänä on luoda kaikkien tuen tarpeet huomioiva oppimisympäristö, jossa jokainen lapsi saisi yhdenvertaiset mahdollisuudet ja tilaisuudet uuden oppimiselle. (Koivula, ym., 2022, Yhdenvertaisuus ja moninaisuus -luku)

Visuaalinen tuki tehostaa lapselle annettavaa sanallista ohjeistusta. Tukikuvien avulla lapsi voi myös havainnollistaa paremmin sisältöä, jonka ymmärtäminen olisi muuten vaikeaa. Tukikuvat ovat hyvä apuväline esimerkiksi pukemistilanteisiin, jolloin lapsen on helpompi hahmottaa vaatteiden pukemisjärjestystä. Lapsi voi myös itse ilmaista itseään paremmin kuvia käyttämällä, etenkin jos yhteistä kieltä ei vielä ole. (aivoliitto, 2023)

3.1 Varhaiskasvatuksen arvoperusta

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista. Tavoitteena on suunnitelmallinen ja tavoitteellinen pedagoginen kokonaisuus, jossa huomioidaan lapsilähtöisyys ja inklusiivisuus. (Opetushallitus, 2023) Jokaiselle varhaiskasvatuksessa tai perhepäivähoidossa olevalle lapselle laaditaan varhaiskasvatussuunnitelma (vasu), jonka tarkoituksena on varmistaa lapsilähtöisyyden toteutuminen ja lapsen edun huomioiminen.

Lapsen kokeman osallisuuden lisäämiseksi varhaiskasvatussuunnitelmaa laatiessa on tärkeä huomioida myös lapsen omat mielipiteet ja toiveet. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, s. 22)

Varhaiskasvattajien täytyy sitoutua kehittämään pedagogiikkaansa, ja työvälineitään kaikkia lapsia osallistavampaan suuntaan tuen tarpeiden lisääntyessä. Inklusiivista varhaiskasvatusta kehittäessä huomio täytyy kiinnittää oppimisympäristöön ja sopivimpien pedagogisten toimintatapojen pohdintaan ryhmä- ja yksilötasolla. (Pihlaja & Viitaja, 2022, Varhaiskasvatuksen työntekijöiden sitoutuminen -luku) Työn arvoperustaan kuuluu käyttää inklusiivisia pedagogisia toimintatapoja, jotka lisäävät lasten kokemaa osallisuutta vertaisryhmässä. Tukikuvat toimivat yhtenä konkreettisenä työvälineenä juuri tässä tarkoituksessa. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, 2022, s. 64)

Visuaalisen tuen hyödyistä löytyy paljon tietoa, ja aihetta on käsitelty aiemmin myös muiden opinnäytetöiden osalta. Tietoperustaa rajatessa tärkeimmiksi käsitteiksi nousivat tukikuvien hyödyt, yleisimmät haastavat kasvatustilanteet, inklusiivisuus sekä tunne- ja kaveritaidot. Nämä kaikki linkittyvät vahvasti varhaiskasvatuksen arjen pedagogiikkaan ja kaikkiin lapsiin kohdistuvaan yleiseen tukeen. Yleinen tuki on jokaisen varhaiskasvatuksessa olevan lapsen oikeus, ja se toistuu arjessa yksilöllisenä ja lapsilähtöisenä tukena. (Varhaiskasvatustilanne 540/2018 § 15 a) Käyttämäni tiedonhakulähteitä ovat aiheeseen liittyvä kirjallisuus, artikkelit, sekä tutkimukset.

3.2 Haastavat kasvatustilanteet

Haastavan kasvatustilanteen syynä on lapsen sosiaalis-emotionaalisen tuen tarve. Liisa Ahosen mukaan (2017, s. 71) esimerkkejä sosiaalis-emotionaalisen tuen tarpeista voivat olla lapsen joustamattomuus, tunnesäätelyn vaikeudet, tunnetaitojen vajavaisuus, sekä heikot kaveritaidot. Nämä voivat ilmetä lapsen levottomana, aggressiivisena, uhmakkaana tai vetäytyvänä käytöksenä. Siirtymätilanteet ja ohjatut tuokiot ovat Ahosen mukaan tilanteita, joissa ilmenee päivittäin haastavia kasvatustilanteita. (Ahonen, 2017, s. 71) Brigg-Gowan ja Carter (2004) kuvaavat artikkelissaan Infant-Toddler Social and Emotional Assessment sosiaalis-emotionaalisia haasteita lapselle tyypilliseksi käytökseksi, joka muuttuu haastavaksi käytöksen ollessa erityisen voimakasta, toistuvaa, tai vaimeaa.

Haastavat kasvatustilanteet ovat hyvin moniulotteisia tilanteita, eikä niiden juurisyiden pintaa syvempi käsittely ole tämän opinnäytetyön kannalta hedelmällistä. Opinnäytetyön keskiössä ovat varhaiskasvatuksen arjen yleisimmät haastavimmat kasvatustilanteet, joihin opinnäytetyön toiminnallisen osuuden tukikuvista voi olla konkreettista hyötyä. Aiheen merkitys kohderyhmälleni on ajankohtainen ja tärkeä.

Visuaaliset tunnekuvat voivat auttaa merkittävästi lasta omien tunteidensa käsittelyssä ja tunnistamisessa. Itsesäätelytaitojen kehittäminen vaimentaa lapsen tunnepurkausten voimakkuutta. (Izard, 2011, ss. 44–45) Kuvittamani materiaalin osina ovat tunnekortit (Liite 5.). Tunnetaitokorttipeli kehittää lapsen taitoa tunnistaa ja nimetä eri tunteita. Tunteiden ilmaisua, nimeämistä ja sanoittamista on tärkeää harjoitella lapsen kanssa. Tunnetaitoja yhdessä lasten kanssa kehittämällä voidaan vähentää haastavana koetun käytöksen ilmenemistä lapsiryhmässä. (Kehitysvammaisten tukiliitto Ry, 2017)

Yhtenä kuvituksen osana ovat itsesäätelytaitoja kehittävät rauhoittumiskuvat (Liite 4.). Rauhoittelukuvat ovat konkreettisia esimerkkejä erilaisista tavoista tunnepurkauksista selviämiseen. Kaikki rauhoittumiskeinot eivät toimi jokaisella lapsella, mutta erilaisista keinoista kertominen on tärkeää. Rauhoittumistavoista voi myös etukäteen keskustella lapsen kanssa ja sopia miten hän haluaisi toimia tunnepurkauksen aikana. Lasten erilaiset temperamentti piirteet vaikuttavat tunnepurkausten voimakkuuteen ja ilmaisuun. (Mannerheimin lastensuojeluliitto, 2023)

3.3 Inklusiivinen varhaiskasvatus

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin kehittämisen ja arvioinnin lähtökohtana pitäisi olla inklusiivisuus, jossa jokaisen lapsen tuen tarpeet osattaisiin ottaa huomioon. Tämä koskee myös toimintaympäristön jatkuvaa kehittämistä kaikkia lapsia osallistavampaan suuntaan. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, 2022, s. 31) Kasvattajien olisi hyvä pyrkiä hyödyntämään visuaalista tukimuotoa kaikissa päiväkodin arjen toiminnoissa. Kasvattajien kaulassa roikkuvassa tukikuva-nauhassa voisi esimerkiksi olla myös toiminnallisia kuvia yleisten liikennevalo-kuvien (vihreä-keltainen-punainen) lisäksi. Tyypillisesti aamupiirillä visuaalisuutta hyödynnetään paljon, mutta se jää uupumaan monesta muusta päivän aktiviteetista. Toimintaympäristöjen suunnittelussa ja muokkaamisessa visuaalista tukea

voisi lisätä jokaiseen tilaan (eteinen, WC, ruokailutila, ryhmätila, liikuntasali, yms.), jotta inklusiivisuus toteutuisi päiväkodissa paremmin.

Haastavat kasvatustilanteet ovat hyvä konkreettinen esimerkki tukikuvien hyödyistä. Jos esimerkiksi siirtymätilanteessa lapsi lukkiutuu, eikä suostu toimimaan yhteistyössä, voi visuaalinen tuki auttaa lasta pääsemään tunteesta eteenpäin ja tehostaa näin lapsen omaa toiminnanohjausta. Kuvatuki on tärkeässä osassa myös kommunikaatiokansioissa, joita hyödynnetään paljon esimerkiksi S2-lasten kanssa. Suomi toisena kielenä, eli S2-opetus on monikieliselle lapselle kohdennettua tavoitteellista ja säännöllistä suomen kielen opetusta varhaiskasvatuksessa. (Suomi, 2023) Kuvakommunikointi lisää lapsen kokemaa osallisuutta ja toimijuutta, sekä kompensoi sanallisen vuorovaikutuksen puutteellisuutta (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, 2022, s. 64).

4 Kehittämistyön tavoite ja tarkoitus

Tämän toiminnallisen opinnäytetyön tavoitteena oli luoda niin lapsiperhepalveluun kuin varhaiskasvatukseenkin soveltuvia tukikuvia, joita voi hyödyntää helposti arjessa ja etenkin toiminnan ohjauksessa. Kehitin yhdessä Arjen kesyttäjien kanssa heidän tarpeisiinsa vastaavia kuvituksia, joita he saavat jakaa niin palvelunsa asiakkaille kuin eri varhaiskasvatyksikköihinkin. Kuvitettavaksi materiaaliksi valikoituivat vaatetuskuvat (Liite 1.), aamu- ja iltatoimet (Liite 2.), toiminnalliset kuvat uloslähdöstä ja sisään tulosta (Liite 3.), rauhoittelumenetelmät (Liite 4.), sekä tunnekortit (Liite 5.). Suunnittelin kuvitukset yhdessä Arjen kesyttäjien yhteyshenkilöiden kanssa huomioimalla heidän toiveensa ja tarpeensa materiaalin osalta.

4.1 Tietoperustan ja kehittämistyön yhteys

Toiminnalliset kuvat auttavat lasta oman toiminnan ohjauksessa ja tehostavat sanallista ohjausta. Tunnetaidot ja -kasvatusta liittyvät myös oleellisesti haastavien kasvatustilanteiden ehkäisemiseen lasten välillä ja keskinäisissä suhteissa. (Opetushallitus, 2023) Pysin raportissani kuvaamaan visuaalisen tuen hyötyjä niissä tilanteissa, joihin kuvittamani materiaali on sovellettavissa. Esimerkiksi rauhoittumiskeinoja lapselle tarjoava kuvitus sopii tueksi haastaviin kasvatustilanteisiin lapsen tunnesäätelyn ollessa vielä heikkoa. Kuvittamani

materiaali soveltuu myös lapsiperhepalvelun kotiin vietäväksi materiaaliksi. Vanhemmat pystyvät kotioiloissa hyötymään visuaalisesta tuesta ja ohjauksesta lapsensa kanssa. Hyödynnän taustatietoa toiminnallisessa osuudessa pitämällä mielessä kohderyhmäni ja materiaalin soveltuvuuden niin varhaiskasvatus- kuin kotiympäristöönkin.

Tarkoitukseni oli huomioida Arjen kesyttäjien taholta tulleet toiveet kuvitusten osalta koko prosessin ajan. Tärkeimpänä tavoitteena oli pyrkiä kuvitusten osalta lapsilähtöisyyteen. Kuvituksen tulee olla selkeää ja helposti ymmärrettävää. On otettava huomioon, että kohderyhmäni ei yleensä vielä osaa lukea, joten kuvien täytyy pystyä havainnollistamaan lapselle helposti mistä on kyse. Tunnekortteja kuvittaessani pyrin ilmentämään tunteet mahdollisimman selkeästi, jotta lapsen olisi helppo tunnistaa tunteita ja yhdistellä kuvia toisiinsa. Inklusiivisuus ja osallisuus ovat itselleni tärkeitä arvoja, jotka motivoivat minua hyödyntämään visuaalista tukea mahdollisimman paljon työssäni.

4.2 Valmiin kuvitusmateriaalin tavoitteet

Valmiiden kuvitusten on tarkoitus olla helposti käytettäviä, lapsen mielenkiinnon herättäviä ja tarkoituksiinsa sopivia. Vaatetuskuvioiden (Liite 1) tavoitteina oli tehostaa sanallista kehoitusta pukea tai riisua, sekä auttaa esimerkiksi suomen kieltä osaamatonta lasta havainnollistamaan mitä pitää tehdä ja missä järjestyksessä. Aamu- ja iltatoimet (Liite 2.) ovat tarkoitettu erityisesti Arjen kesyttäjien asiakasperheiden käyttöön helpottamaan jokapäiväisiä toimia. Kuvat voi esimerkiksi laittaa järjestykseen heräämisestä päiväkotiin lähtöön, ja lapsi voi merkata yhdessä vanhemman kanssa tehdyt toimet tarralla.

Uloslähtö- ja sisälle meno-kuvat (Liite 3.) ovat hyvin konkreettisia ja yksinkertaistettuja toiminnallisia kuvia, jotka auttavat lasta esimerkiksi muistamaan mikä pukemisen tai lelujen paikalleen keräämisen tavoite olikaan. Rauhoittumiskuvat (Liite 4.) on tarkoitettu erityisesti Arjen kesyttäjien asiakkaiden tarpeisiin lasten tunteidensäätelyn hallintaan ja haastavien tunteenpurkausten helpottamiseen. Rauhoittumiskuvat toimivat hyvin myös varhaiskasvatuksessa samassa tarkoituksessa. Tunnekortit (Liite 5.) ovat tarkoitettu korttipeliksi, jossa lapsi pääsee tunnistamaan ja nimeämään erilaisia tunteita.

5 Kuvitusmateriaalin suunnittelu, toteutus ja kuvaaminen

Koko prosessi toteutettiin alusta loppuun tilaajani toiveet ja kehitysehdotukset huomioiden. Saamani kehitysehdotukset perustuivat Arjen kesyttäjien aiemmin käytössä olleisiin materiaaleihin. Tärkeimpiä kehitysehdotuksia olivat sukupuolisensitiivisyyden ja monikulttuurisuuden huomioiminen. Nämä teemat olivat nousseet esiin Arjen kesyttäjien asiakkailta parannusehdotuksina. Kuvitusten varsinaiseen työstämiseen meni aikaa kaksi kuukautta. Olin tiedottanut yhteyshenkilöilleni, että he voivat ottaa yhteyttä milloin tahansa toteutuksen aikana mahdollisten uusien ideoiden osalta. Kuvitusten valmistuttua kerroin olevani varautunut tekemään tarvittaessa edelleen muokkauksia. Muokkauksia ei lopulta tarvinnut tehdä, ja sain lopullisista tuotoksista hyvää palautetta.

5.1 Toiminnallisen osuuden suunnittelu

Arjen kesyttäjien yhteyshenkilöiden kanssa pidettiin toukokuussa 2023 suunnittelupalaveri, jonka tarkoituksena oli päättää tulevan materiaalin sisällöstä. Suunnittelu lähti käyntiin tilaajan toiveista ja tarpeista. Lopputuloksena kuvitusmateriaalin tuleva sisältö konkretisoitui, ja sain mukaani esimerkkejä aikaisemmin käytössä olleista materiaaleista, joiden pohjalta kehitin omia kuvituksiani eteenpäin.

Suurimmat toiveet Arjen kesyttäjien osalta olivat monikulttuurisuuden huomiointi ja sukupuolisensitiivisyys. Käytännössä tämä tarkoittaa, että kuvissa tuli ilmetä eri etnisyyksiä ja esimerkiksi vaatetuskuviin teossa tulisi välttää stereotyyppistä luokittelua perinteisiin tyttöjen ja poikien väreihin. Nämä teemat olivat nousseet keskusteluun myös asiakkaiden kanssa käydyissä keskusteluissa, ja tarve toiveita vastaavalle kuvitukselle oli suuri. Sain palaverissa paljon konkreettisia kehitysehdotuksia materiaalin osalta, joiden pohjalta lähdin työstämään kuvitusten varsinaista suunnittelua.

Kehitysehdotuksina ja toiveina tunnekorttien osalta olivat lasten sukupuolisensitiiviset vaatteet ja eri etnisyyksien esille tuominen. Tärkeää oli myös ilmentää tunteet selvästi, jotta lapsen olisi helppoa tunnistaa ja nimetä niitä. Toiminnallisten kuvien osalta, eli aamu- ja iltatoimien, ulos- ja sisään tulon, sekä rauhoittumiskuvien kohdalla tavoitteena oli selkeys ja konkreettisuus. Lapsen on hyvä ymmärtää nopeallakin vilkaisulla mitä kuvissa tapahtuu, jotta kuvista olisi hyötyä kasvatustilanteissa.

5.2 Toteutus ja valmiiden kuvitusten kuvaus

Käytin toiminnallisessa osuudessa hyödykseni tabletillani olevaa virtuaalista piirrosohjelmaa (ProCreate), sekä sen käyttöön soveltuvaa kynää (Apple Pen). Tärkeintä oli pystyä tuottamaan materiaali helppokäyttöiseen muotoon, joten tallensin materiaalin kätevästi jaettaviksi kuvatiedostoiksi. Näin kuvien koko on helposti muutettavissa ja kuvia voi vaivattomasti yhdistellä erilaisiin kokonaisuuksiin. Valmiit tuotokset ovat täysin minun itse kuvittamiani, ja luovutan heille kuvien käyttöoikeuden.

Tilaaajani esittämien toiveiden huomioiminen alkoi heti jo kuvien hahmotteluvaiheessa. Pyrin hyödyntämään värejä ja selkeyttä kuvien toteutuksessa kohderyhmääni ajatellen. Halusin luoda helposti hahmotettavaa ja innostavaa kuvamateriaalia, joka motivoisi sekä tukisi lapsia heidän tarpeissaan. Pyrin kuvittaessani selkeyteen ja helposti tunnistettavuuteen. Kiinnitin huomioita vaatteiden väreihin sukupuolisensitiivisyyden toteutumiseksi.

Vaatetus kuvat (Liite 1.) kattavat kaikki tarpeellimmat vaatekerrat jokaisen vuodenajan ja kelin varalle. Tärkeintä vaatteiden ja asusteiden piirtämisessä oli tunnistettavuus. Kiinnitin huomiota kuvien värimaailmaan käyttämällä värejä monipuolisesti. Vaatetus kuvia voi hyödyntää sanallisen toiminnanohjauksen lisänä, tai esimerkiksi laittamalla kuvat sääolojen perusteella pukemisjärjestykseen. Kuvia voi jatkossa ja tarpeen vaatiessa kehittää eteenpäin lisäämällä asusteen nimen piirroksen alle.

Toiminnallisten kuvien (Liite 2, 3 & 4) kissa perustui Arjen kesyttäjien toiveeseen omasta maskotti-kissasta. Toiminnalliset kuvat voi esimerkiksi laittaa järjestykseen aina heräämisestä päiväkotiin lähtöön asti, jolloin lapsi voi yhdessä vanhemman kanssa merkata tehdyt toimet tehdyiksi. Samalla lapsi hahmottaa paremmin, mitä hänen kuuluu seuraavaksi tehdä. Näitä kuvia voi jakaa myös päiväkotiin ja sieltä taas eteenpäin lasten koteihin helpottamaan arkea. Pyrin pitämään kissan aina samannäköisenä ja tunnistettavana.

Kissa esiintyy myös rauhoittumiskeinoja esittävässä kuvissa. Kuvitukset perustuvat Arjen kesyttäjien aiemmin käyttämiin materiaaleihin. Kuvien tarkoitus on havainnollistaa lapselle eri tapoja rauhoittua ja esitellä aggressiolle vaihtoehtoisia tapoja purkaa voimakkaita tunteita. Kuvissa tuttu kissa rauhoittuu erilaisilla tavoilla, esimerkiksi työntämällä seinää,

hengittämällä syvään ja laskemalla numeroita. Rauhoittumiskuvat soveltuvat myös koko lapsiryhmän kesken käytävään keskusteluun ja pohdintaan tunteista ja niiden säätelystä.

Erilaiset tunnekortit (Liite 5) ovat hyvä väline lasten tunnetaitojen kehittämiseen. Tunnetaidot ovat tärkeä osa nykypäivän varhaiskasvatusta, sillä niitä oppii vain harjoittelemalla. Tunnetaidot ovat suoraan yhteydessä haastaviin kasvatustilanteisiin lapsiryhmän sisällä, sillä tietoisuus erilaisista tunteista parantaa sosiaalisia taitoja ja kaverisuhteita. (Opetushallitus, 2023) Eri etnisyydet huomioiden käytin lukuisia erilaisia ihonsävyjä ja hiusmalleja tunnekortteja työstäessäni. Pyrin myös tunteiden helppoon tunnistettavuuteen, jotta lapsi kiinnostuisi niistä paremmin.

Kuvat ovat helposti muokattavassa ja tulostettavassa muodossa. Tulostettu materiaali on hyvä laminoitua, jotta se kestää paremmin käyttöä. Kuvia voi helposti yhdistellä toisiinsa ja käyttää erilaisissa tarkoituksissa. Kuviin voi lisätä omaa tekstiä, esimerkiksi S2-opetukseen kielen oppimista tehostavaksi tekijäksi. Materiaali on hyödynnettävissä monipuolisesti varhaiskasvatuksessa esimerkiksi visuaalisena tukena, toiminnanohjauksessa, pukemis- ja siirtymätilanteissa, sekä itsesäätely-, tunne- ja kaveritaitojen kehittämisessä.

6 Pohdinta

Tämän toiminnallisen opinnäytetyön tavoitteena oli suunnitella ja tuottaa visuaalista tukikuva-materiaalia lapsiperhepalvelun ja varhaiskasvatuksen käyttöön. Materiaali koostui kuvituskokonaisuudesta, joka pohjautui tilaajan toiveisiin. Tärkeimmät tilaajan esittämät toiveet kuvitusten osalta olivat sukupuolisensitiivisyyden ja monikulttuurisuuden huomioiminen. Muita tavoitteita kuvituksille olivat kuvien selkeys, käytännönläheisyys, lapsilähtöisyys ja konkreettisuus. Tärkein prosessin onnistumista kuvaava tavoite oli valmiin materiaalin hyödynnettävyys käyttötarkoituksessaan.

Prosessi alkoi suunnittelupalaverilla tilaajan kanssa. Suunnittelupalaverissa kuvitusten tavoitteet ja runko konkretisoituivat, mikä oli hyvä lähtökohta toiminnallisen osuuden työstämiselle. Tavoitteet materiaalin osalta olivat yhteneväiset, mikä helpotti osaltaan toiminnallisen osuuden suunnittelua. Kuvituskokonaisuudelle asetetut tavoitteet ja tilaajan toiveet otettiin huomioon kaikissa prosessin vaiheissa.

Varsinainen kuvitusten toteutus kesti arvion mukaan 30 tuntia. Kuvitus kesti kahden kuukauden verran aikataulun hieman venyessä etukäteen suunnitellusta. Yksittäisten kuvien kuvittaminen vei ennalta ajateltua pidemmän aikaa, mikä vaikutti aikataulun venymiseen. Kuvittaminen oli mielekästä ja tavoite valmiiden kuvien hyödyntämisestä lapsiperheiden sosiaalipalvelussa ja varhaiskasvatuksessa motivoi toiminnallisen osuuden työstämistä eteenpäin. Sukupuolisensitiivisyyden ja monikulttuurisuuden huomioiminen ja esille tuominen näkyi erityisesti vaatekuvia ja tunnekortteja suunnitellessa ja kuvittaessa. Värien käyttö vaatteiden osalta oli harkittua ja esimerkiksi eri hiustyylien piirtäminen lisäsi kuvien diversiteettiä.

Raportointivaihe alkoi toiminnallista osuutta myöhemmin, ja raportin kirjoitus eteni kunnolla vasta materiaalin valmistuttua. Tietoperustan rajaaminen ja kirjoittaminen toivat toiminnalliselle osuudelle lisää merkitystä. Visuaalisen tuen tärkeyden esiintuominen oli tarkoituksenmukaista kirjoitusprosessin aikana. Tukikuvien hyöty konkretisoituu ymmärtämällä visuaalisen tukimuodon merkityksen etenkin varhaiskasvatusympäristössä. Inklusio on ajankohtainen ja merkittävä varhaiskasvatusta määrittelevä arvo, joten käsitteen nostaminen osaksi tietoperustaa oli perusteltua.

Mielestäni valmiista materiaalista tuli käyttötarkoituksensa mukaista. Kuvien lapsilähtöisyys, konkreettisuus, selkeys ja käytännönläheisyys täyttivät ennalta asetetut tavoitteet. Tilaaja oli tietoinen, että voi esittää muutos- tai kehitysehdotuksia koko prosessin ajan. Tilaajalta ei tullut enää suunnittelupalaverin jälkeen kehitys- tai parannusehdotuksia, eivätkä he myöskään kokeneet tarpeelliseksi valmiiden kuvien muokkaamista. Tilaajalta saatu palaute valmiista materiaalista oli positiivista. Toiminnalliset kissakuvat saivat kehuja käytännöllisyydestä. Tunnekorttien ilmeet ja ulkoasu saivat kehuja selkeydestä ja diversiteetin huomioimisesta. Tilaajan palautteesta välittyi tavoitteiden ja toiveiden täytyminen heidän näkökulmastaan.

Tämän opinnäytetyön vahvuuksiksi nostaisin valmiin materiaalin monipuoliset käyttömahdollisuudet ja työelämälähtöisyyden. Toiminnallisesta osuudesta muovautui työelämän tarpeisiin vastaava kehittämistyö. Myös toimiva ja antoisa yhteistyö tilaajan ja itseni välillä on ehdottomasti yksi tämän työn vahvuuksista. Tavoitteemme olivat samankaltaiset ja hyödyimme molemmat toisistamme prosessin aikana. Opinnäytetyön heikkoudeksi mainitsisin aikataulun venymisen, mikä etenkin viimeistelyvaiheessa näkyi

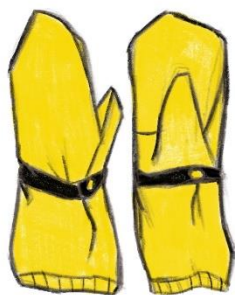
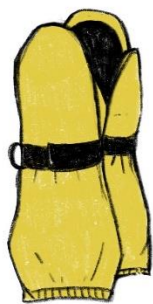
motivaation laskuna. Itselleni toiminnallinen osuus antoi eväitä oman materiaalin työstämiselle varhaiskasvattajana. Olen nostanut eri tukimuotojen monipuolisen hyödyntämisen tavoitteekseni tulevaisuutta varten.

Lähteet

- Ahonen, L. (2017). *Haastavat kasvatustilanteet, lämpimän vuorovaikutuksen kirja*. PS-kustannus.
- Aivoliitto. (2023). *Kuvat arjen tukena*.
<https://www.aivoliitto.fi/kommunikaatiokeskus/kehityksellinenkieliharjoitukset/vinkkejearkeen/kuvat/#5d8cc949>
- Briggs-Gowan, M.J., Carter, A. (2004). The Brief Infant-Toddler Social and Emotional Assessment: Screening for Social-Emotional Problems and Delays in Competence. *Journal of Pediatric Psychology*, 29(2), 143-55. <https://doi.org/10.1093/jpepsy/jsh017>
- OmaHäme. (n.d). Arjen kesytys lapsiperheille. <https://www.hameenlinna.fi/varhaiskasvatus-ja-koulutus/arjen-kesyttajat/>
- Izard, C. E. (2011). *Forms and functions of emotions: Matters of emotion–cognition interactions*.
https://www.researchgate.net/publication/241646957_Forms_and_Functions_of_Emotions_Matters_of_Emotion-Cognition_Interactions
- Koivula, M. ; Siippainen, A. ; & Eerola-Pennanen, P. (2022). *Valloittava varhaiskasvatus: oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia*. Vastapaino.
- MLL. (n.d). *Miten rauhoittaa raivoava lapsi?* Mannerheimin lastensuojeluliitto.
<https://www.mll.fi/vanhemmille/vinkkejä-lapsiperheen-arkeen/miten-rauhoittaa-raivoava-lapsi/>
- Opetushallitus. (2022). *Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022*.
<https://www.oph.fi/fi/tilastot-ja-julkaisut/julkaisut/varhaiskasvatussuunnitelman-perusteet-2022>
- Opetushallitus. (2023a). *Varhaiskasvatus*. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/varhaiskasvatus>
- Opetushallitus. (2023b). 3. *Tunnetaitoja oppii harjoitellamalla*.
<https://www.oph.fi/fi/oppimateriaali/tunteesta-tunteeseen-ohjaajan-opas/3-tunnetaitoja-oppii-harjoitellamalla>
- Pihlaja, P.;& Viitala, R. (2022). *Varhaiserityiskasvatus*. PS-kustannus.
- Suomi.fi. (n.d). *Suomi toisena kielenä opetus varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa*.
<https://www.suomi.fi/palvelut/suomi-toisena-kielena-opetus-varhaiskasvatuksessa-ja-esiopetuksessa-lappeenrannan-kaupunki/82757c2c-9cb8-4eed-b0de-47959d84e3c4>
- Tukiliitto. (n.d). *Mahti-tunnekortit*. <https://www.tukiliitto.fi/tukiliitto-ja-yhdistykset/kehittamistoiminta/paattyneet-hankkeet/mahti-projekti/mahti-tunnekortit/>
- Varhaiskasvatuslaki 540/2018 <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2018/20180540>

Liite 1. Vaatetuskuvat

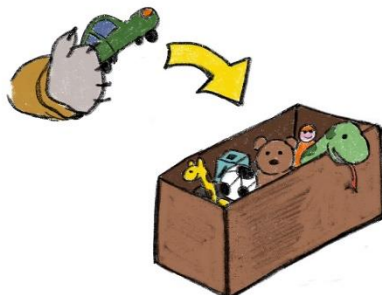

SUKKALUKOT

Liite 2. Toiminnallinen kissa, aamu- ja iltatoimet

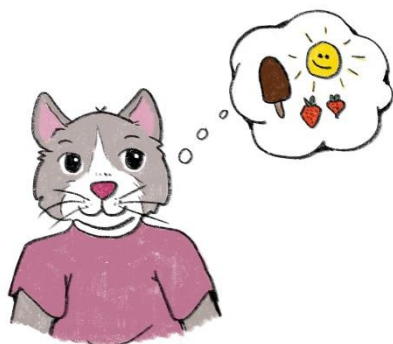

Liite 3. Uloslähtö ja sisälle meno

Liite 4. Rauhoittumiskuvat

Liite 5. Tunnekortit

